

УДК 327.5: 329.73 : 94 (569.4) : 94 (394.5)

Мирний процес палестино-єврейського міжнародного конфлікту: уроки минулого

В.М. ШІБЕЛЬ

Івано-Франківське обласне бюро технічної інвентаризації, м. Івано-Франківськ, Україна,
E-mail: Shibel@ukr.net

Авторське резюме

Виділено основні причини виникнення і розвитку палестино-єврейського міжнародного конфлікту, простежена еволюція цього конфлікту та мирного процесу. Зазначено, що палестино-єврейський міжнародний конфлікт характеризується комплексністю і складністю для вирішення в результаті збігу ряду факторів: історичних, територіальних, ідеологічних, етнорелігійних і політичних. Виокремлено основні предмети та складові частини палестино-єврейської конфронтації. Приділено увагу періодизації мирного процесу і аналізу характерних рис кожного етапу. Виділено основні моделі вирішення конфлікту – повномасштабне і часткове врегулювання. Проаналізовано основні причини, які призвели до невдачі мирних ініціатив по врегулюванню конфлікту. Запропоновано рекомендації з приводу необхідних заходів стосовно майбутнього врегулювання палестино-єврейського конфлікту. Констатовано, що врегулювання конфлікту вимагає погоджених зусиль двох суспільств і комплексу заходів усього світового співтовариства.

Ключові слова: палестино-єврейські відносини, близькосхідна криза, Ізраїль, Палестина, Близький Схід, мирний процес, міжнародний конфлікт

Peaceful process of the Palestinian-Jewish ethnic conflict: lessons from the past

V.M. SHIBEL

Ivano-Frankivsk regional bureau of technical inventory, Ivano-Frankivsk, Ukraine,
E-mail: Shibel@ukr.net

Abstract

The basic reasons for the emergence and development of the Israeli-Palestinian conflict have been outlined, the conflict evolution and the peace process have been traced. It is indicated herein that the conflict is characterized by its complexity to resolve as a result of concurrence of a number of factors: historical, territorial, ideological, ethno-religious and political. The main objects and components of the Israeli-Palestinian confrontation have been distinguished. The periodization of the peace-making process and analysis of the outstanding characteristics of every stage are taken into account. The major methods of conflict resolution - full-scale and partial resolution are outlined. The main reasons that led to the failure of peaceful measures to settle the conflict have been identified and analyzed. The practical advice on the measures necessary for the future settlement of the Israeli-Palestinian conflict have been developed and offered. It is stated herein that the conflict resolution requires mutual efforts of the two societies and appropriate measures of the whole world community.

Keywords: Palestinian-Jewish relations, Middle East crisis, Israel, Palestine, Middle East, peace process, inter-ethnic conflict.

Постановка проблеми. Питання палестино-єврейського примирення є надзвичайно актуальним та водночас малодослідженим в українській науці. Вірогідність та способи розв'язання палестино-єврейського міжнародного конфлікту завжди викликали численні дискусії, які не припиняються і донині. Палестино-єврейський міжнародний конфлікт, незважаючи на всі миротворчі зусилля

і досьогодні не врегульований. Цей конфлікт протягом десятків років залишається одним із найбільш вибухонебезпечних на Близькому Сході, ескалація якого може в будь-який час спричинити чергову регіональну війну.

Аналіз досліджень і публікацій. Незважаючи на довготерміновість і значущість близькосхідної кризи для всієї системи міжнародних відносин, аналіз наукової літератури засвідчив

© В.М. Шібель, 2013

недостатній рівень розкриття тематики мирного процесу палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту. Це є наслідком, з одного боку, відсутності суттєвих результатів подолання конфронтації, а з іншого - суб'єктивізму оцінок деяких дослідників.

Слід відзначити, що інтерес більшості дослідників зосереджено на подіях, що передували зародженню палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту та початковому етапу конфлікту. Це є праці В.Коннер [10-12], М.Шаповалова [20-25], В.Витвицької [4], Г.Батенко [1-2], С.Щевельова [26-30].

Цікавою для цього дослідження виявилася праця А.Епштейна [6], в якій вчений, торкаючись причин відсутності прогресу палестино-єврейського мирного процесу, вказує на відсутність у палестинському та єврейському середовищах суспільного примирення та відсутність виховання для миру.

Окремих проблемам палестино-єврейського врегулювання – біженців, статусу Єрусалима, ісламському фактору присвячені праці А.Епштейна [7], О.Зайцевої [8], Е.Пирліна [16-18]. Безпосередньо палестино-єврейському міжнаціональному конфлікту та мирним ініціативам щодо його розв'язання присвячена праця арабського та єврейського дослідників Д.ель-Аламі, Д. Кон-Шербока [15]. Різноманітні складові конфлікту між Державою Ізраїль та сусідніми арабськими країнами (Єгиптом, Йорданією, Сирією, Ліваном), палестинцями проаналізовано Д.Кузнецовим [13].

Аналіз сучасного стану палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту і шляхи його вирішення у своїх працях запропоновано Е.Сатановським [19], В.Морозовим [14], А.Баклановим [3], В. Кісільовим [9], В.Ефимовим [5].

Мета дослідження – визначити і структурувати шляхи й методи вирішення палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту.

Для реалізації зазначеної мети було сформульовано такі завдання:

- виявити основні етнополітичні, культурні та економічні чинники палестино-єврейської конфронтації та, відповідно, складники врегулювання міжнаціонального конфлікту;

- здійснити періодизацію мирного процесу та з'ясувати характерні риси кожного його етапу;

- виокремити основні способи і методи розв'язання палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту;

- з'ясувати основні причини, які привели до невдачі мирних заходів щодо врегулювання конфлікту;

- розробити рекомендації з приводу можливих практичних дій щодо врегулювання палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Палестино-єврейський міжнаціональний конфлікт – це етнополітичне та етнотериторіальне протистояння двох народів, пов'язане з їхньою боротьбою за реалізацію своїх національно-державних проєктів на одній і тій же території.

В цьому дослідженні пропонується розглянути і проаналізувати палестино-єврейський міжнаціональний конфлікт у часових рамках, що обмежені періодом застосування повного спектра мирних заходів, спрямованих на запобігання конфлікту, встановлення, підтримку і будівництво миру. Із 1890-х рр. - періоду становлення європейського націоналізму, який стимулював аналогічні процеси в єврейському середовищі і формування ідеології сіонізму. Повернення євреїв у Палестину започаткувало латентний, а пізніше збройний міжнаціональний конфлікт, який проходив різні стадії напруження. До 2000-х рр., коли внаслідок поступової редукції конфлікту було досягнуто кардинального прориву в питанні палестино-єврейського врегулювання і відкрилися реальні перспективи «будівництва» миру. Однак відсутність суспільного примирення, несприятлива міжнародна ситуація, зокрема події 11 вересня 2001 р., спричинили зміну ставлення західних країн до національно-визвольних рухів в ісламському світі, невдачі мирних ініціатив та повернення конфлікту на новий виток напруженості.

Розглядаючи даний конфлікт як основу близькосхідного врегулювання, доцільно розрізнити два рівні: регіональний і міжнародний.

Регіональний рівень дає нам можливість розглядати його в нерозривному зв'язку з подіями і процесами, що відбуваються безпосередньо в Палестині і на Близькому Сході. Зважаючи на те, що дві національні держави Палестина та Ізраїль в регіоні виникли порівняно недавно і для них характерним є динамічність кордону та меж ідентифікації.

Щодо міжнародного рівня, то його слід розглядати через призму цивілізаційно - релігійної ролі Єрусалима як центру трьох світових релігій і взаємодії палестино-єврейського протистояння з глобальною системою міжнародних відносин.

Палестино-єврейський конфлікт характеризується комплексністю та складністю для вирішення внаслідок збігу ряду факторів: історичних, територіальних, ідеологічних, етнорелігійних і політичних.

Історичні причини виникнення палестино-єврейського конфлікту зумовлені історичними претензіями сторін. Ізраїльтяни наводять аргументи про існування на території Палестини з ХІХ до VI ст. до н. е. Іудейського царства, палестинці наполягають на власному винятковому праві володіти Палестиною, оскільки з VII ст. н.е. Палестина була під владою арабів, а з

XVI ст. знаходилась під владою мусульманської Туреччини. Історичні претензії євреїв і палестинців є незмінним каталізатором конфлікту, оскільки кожна сторона має історичні факти, якими обґрунтовує своє виняткове право на Палестину.

Територіальний аспект палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту спричинений єврейською імміграцією до Палестини наприкінці XIX ст., населеною арабським населенням. Ескалація конфлікту щодо володіння територіями розпочалася після прийняття Генеральною Асамблеєю ООН резолюції № 181, якою пропонувалось розділити землі між рікою Йордан і Середземним морем та утворити Арабську і Єврейську держави. Сіоністський рух погодився на територіальний поділ, палестинський національний рух відмовився визнавати вказану резолюцію і оголосив війну ще не утвореній державі Ізраїль. Арабський світ вважає Ізраїль штучним утворенням на арабській території – державою, утвореною іноземними загарбниками.

Ідеологічна причина полягає в протистоянні національних ідеологій, що є непримиримими за своєю природою: сіонізму і палестинської ідеології національного визволення в сукупності з ідеологією ісламізму. Основними положеннями сіоністської ідеології є створення, а в сьогоденнішніх умовах утримання єврейської національної держави на території Палестини. В свою чергу, радикальні угруповання палестинців не визнають державу Ізраїль і прагнуть її знищити, створити незалежну ісламську державу Палестина. Палестино-єврейський міжнаціональний конфлікт є протистоянням ідеологій, де ізраїльтяни є прикладом західного мислення, а палестинці – прикладом ісламського світогляду.

Етнорелігійна причина конфлікту полягає в груповій самоідентифікації євреїв і арабів, яка сформувалася не за чисто етнічними, а також за релігійними ознаками. Приналежність до єврейського народу визначалася задовго до виникнення етнічного націоналізму рядом норм, що містилися в іудаїзмі. Зростання впливу Арабського халіфату створило основу для формування арабської ідентичності. Процеси європейського націєтворення мали вплив на формування в єврейському середовищі сіоністського руху як єврейського націоналізму, однак не вплинули на формування нації в середовищі палестинського етносу, який перебував під домінуванням панісламізму.

Політичну складову конфлікту можна поділити на внутрішньополітичну та зовнішньополітичну. Внутрішньополітична складова зумовлена перипетіями політичної і виборчої боротьби в Ізраїлі та Палестині. Зовнішньополітична полягає в активному втручанні наддержав – Великобританії, СРСР (Росії), США, ЄС та інших у хід конфлікту.

Аналіз палестино-єврейського протистояння в період часу з 1890-х рр. по 2001р. дозволяє виділити наступні складові комплексу питань мирного врегулювання:

- проблема самовизначення обох народів, визнання права на існування єврейської і палестинської держав та визначення форм їхнього співіснування;
- питання регіональної безпеки в контексті гарантування безпеки Ізраїлю з боку оточення арабських держав;
- проблема територіального розмежування палестинської і єврейської держав;
- державна належність і статус Єрусалима, доступ до Святих місць;
- проблема національних меншин, питання повернення палестинських біженців та проблема єврейських поселень на палестинських територіях.

Протягом досліджуваного періоду часу мирний процес врегулювання палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту пройшов 3 основні стадії, які відповідали стадіям розвитку самого конфлікту.

Латентна фаза (1890-і рр. - 1948). характеризувалася назріванням міжнаціонального конфлікту в підмандатній території Британської імперії. Врегулювання конфлікту на цій стадії розглядалося як внутрішня справа Великої Британії. З метою досягнення цілей євреїв та палестинські араби застосовували маніфестну модель. Основними інститутами розв'язання конфлікту були спеціальні комісії британського парламенту та уряду: комісії У.Шоу, Х.Сімпсона, Р.Піля і ін. Основними предметами мирного процесу розглядалися проблеми управління британською адміністрацією єврейським і палестинським народами на одній території, розподіл території, статус Єрусалима, насильницьке обмеження імміграції, депортація євреїв і ін.

У період біполярності (1948-1991рр.) сторони, незважаючи на міжнародно-правові зобов'язання, застосовували силову модель виходу з конфлікту, маючи намір військовими засобами усунути суперника. Результат конфлікту вбачався у категоріях «перемога - поразка». Виявом цього стали кілька збройних конфліктів на Близькому Сході (війна 1948, Шестиденна війна 1967, війна Судного дня і т.д.), основним змістом і віссю яких залишалася палестино-єврейське протистояння. У рамках цієї стратегії Ізраїлю вдалося захопити велику частину палестинських територій, створивши проблеми Єрусалима, палестинських біженців та національних меншин, однак не вдалося досягнути остаточної перемоги та отримати мир. Пошук мирних способів вирішення конфлікту зводився до резолюцій Ради Безпеки ООН щодо припинення вогню та двосторонніх переговорів, у ході яких пропонувалось часткове вирішення проблеми, а саме: ви-

рішення спірних питань поступово, розділяючи інтереси Йорданії, Сирії, Єгипту, палестинців та євреїв. Прикладом вирішення палестино-єврейського міжнародного конфлікту в цей час можна назвати конференцію в Лозанні (1949р.), конференцію в Парижі (1951р.), план Ф.Бернадота, заяви Х.Бугріба і ін. Основними питаннями, які пропонувалось вирішити, було питання повернення захоплених територій, біженців, статус Єрусалима, доступ до святих місць і ін. Однак силова модель не дала бажаних результатів жодній зі сторін і стимулювала їх до застосування компромісної моделі.

Компромісна модель передбачала пошук врегулювання конфлікту, при якому обидві сторони йшли на взаємні поступки, отримуючи при цьому вигоду. Основною формулою компромісної моделі став принцип «мир в обмін на територію». Застосування компромісної моделі дало можливість суттєво редукувати близькосхідний конфлікт, поступово вилучивши з нього сусідні арабські країни, та зосередитися на власне палестино-єврейському врегулюванні. Результатом застосування компромісної моделі стало тривале перемир'я.

У постбіполярний період (1991-2001рр.) у сторін з'являється розуміння необхідності повномасштабного врегулювання, що вимагало переходу до третього типу стратегії – інтеграції. Інтегративна модель передбачала суспільне примирення, формування мирного лобі в обох суспільствах, виховання для миру через систему шкільного виховання і ЗМІ, формування толерантності та подолання стереотипів. Необхідним компонентом стратегії співробітництва є підтримка співпраці представників обох суспільств у різних галузях. Передумовою для співробітництва є застосування механізму всестороннього врегулювання конфлікту. Яскравим прикладом застосування всестороннього врегулювання з поетапними переговорами зацікавлених сторін стали конференції, що відбулись у Мадриді (1991р.) і в Осло (1993р.). В цей час основними питаннями, які пропонувалось вирішити, було питання повернення територій, припинення будівництва поселень, повернення біженців, вирішення статусу Єрусалима, забезпечення доступу до святих місць і ін.

Однак непослідовність мирного процесу привела до його зриву та відкинула справу примирення знову на етап силової моделі.

Вирішення палестино-єврейського міжнародного конфлікту вимагає розв'язання комплексу взаємопов'язаних проблем. Насамперед обидві сторони повинні визнати право на існування єврейської і палестинської держав та визначити форму їхнього співіснування (незалежні держави, конфедерація, автономія в складі Ізраїлю, кантональний устрій і т.п.). Тривале врегулювання передбачає гарантуван-

ня безпеки Ізраїлю з боку оточення арабських держав, яке можна досягнути підписанням регіонального пакту стабільності із обов'язковим залученням Ірану та формуванням дієздатних органів влади і силових структур палестинської держави, здатних попередити та запобігти несанкціонованим нападам і обстрілам єврейської території. Складну проблему становить територіальне розмежування палестинської і єврейської держав, спричинене шаховим розподілом анклавів у 1947 р. Захоплення палестинської території у ході військових конфліктів суттєво ускладнило розв'язання проблеми, перетворивши формулу «мир в обмін на територію» на основний принцип переговорного процесу. Результатом захоплення палестинських територій стала проблема державної належності і статусу Єрусалима, який обидві сторони хочуть бачити своєю столицею. Розв'язання проблеми пропонувалось розподіл міста на дві зони або перетворення на вільне місто. Необхідною умовою примирення є гарантування необмеженого доступу до Святих місць. Відмова керівництва Ізраїлю розглядати питання повернення біженців, як однієї із умов досягнення примирення, є причиною несприйняття палестинцями пропонованих мирних ініціатив.

Гарантування прав національних меншин в обох державах та припинення будівництва єврейських поселень на палестинських територіях є необхідними умовами стабілізації міжнародних відносин.

Проаналізувавши хід мирних ініціатив щодо розв'язання палестино-єврейського конфлікту в період з 1890-х рр. до 2001р. можна виділити два основні способи, що використовувались для його врегулювання – це спосіб часткового врегулювання та спосіб всестороннього врегулювання. При частковому методі врегулювання пропонувалось вирішення однієї чи декількох проблем, залишаючи нерозв'язаним весь комплекс інших суперечностей. Цей метод створював певний *modus vivendi* в умовах об'єктивної неможливості досягнення повномасштабної домовленості.

Спосіб всестороннього врегулювання полягав у досягненні рамкової угоди, в якій буде комплексно розв'язано кожне з питань конфронтації та визначена поетапність їхньої імплементації.

В період латентної стадії конфлікту застосовувався винятково спосіб часткового врегулювання палестино-єврейського конфлікту. Так, прикладами вказаного способу врегулювання є звіти комісій Р. Піля, Дж. Вудхеда, білі книги У.Черчілля, У.Пасфілда та М.Макдональда, мирний план Р.Ньюкомба і ін. В цей період англійці застосовували різноманітні методи врегулювання конфлікту, в тому числі і силові: придушення

повстань, обмеження імміграції, депортація євреїв і ін. На етапі силової моделі вирішення конфлікту застосовувався спосіб часткового врегулювання, прикладом чого є мирні ініціативи Ф.Бернадота, Кемп-Девідські домовленості, план Фатха, Феський мирний план і ін. Перехід до компромісної моделі вирішення конфлікту передбачав використання всестороннього врегулювання, прикладом чого є резолюція № 181, а також Женевські конференції 1973 та 1983 рр.

Модель співпраці передбачає всестороннє врегулювання, прикладом таких мирних ініціатив стали мирні конференції, які відбулись у Мадриді в 1991р., в Осло в 1993 р.

У вказаний період поряд із силовим методом вирішення конфлікту все частіше сторони схилилися до думки щодо необхідності ведення переговорів, як єдиного способу вирішення непорозумінь. Прогноз перспектив мирного процесу палестино-єврейського міжнародного конфлікту є неможливим без аналізу основних причин, які призвели до невдачі мирних заходів. Дослідження та оцінка природи і характеру причин невдач є необхідним кроком, що передуює їх попередженню та врахуванню при виробленні способів і методів врегулювання. Основними причинами невдач мирних ініціатив є комплекс взаємозалежних факторів:

- Недотримання і невиконання сторонами резолюцій РБ і ГА ООН, які стосуються врегулювання палестино-єврейського міжнародного конфлікту;
- Незабезпечення послідовності мирного процесу, яке повинно передбачати дотримання і виконання досягнутих раніше домовленостей та становити основу наступних переговорів.
- Відсутність або нестійкий характер демократії в регіоні, непрозорість системи влади та непрозорість прийняття рішень, які уможливають сторонам маніпуляцію суспільною свідомістю, формування образу ворога та розірвання мирного процесу;
- Соціальна нестабільність, низький рівень життя, високий рівень безробіття, які створюють атмосферу несприйняття та протидії більшості населення Палестинської автономії мирним планам;
- Відсутність суспільного примирення, наявність міцно укорінених негативних стереотипів, відсутність мирного лобі в обох суспільствах;
- Стейкі традиції взаємної ненависті і нетолерантності, відсутність виховання для миру, недостатнє бажання обох сторін досягнути миру та орієнтація на силову модель розв'язання конфлікту;
- Залучення до мирного процесу тільки США, недостатнє використання мирного потенціалу світового співтовариства та посередницьких можливостей ряду інших геостратегічних гравців з нейтральною позицією щодо

учасників конфлікту (ЄС, Китаю, Індії і т.п.). Однак основна причина провалу мирних акцій полягає у перешкодах не тактичного, а стратегічного характеру. Попередній процес мирного розв'язання палестино-єврейського протистояння підтверджує тезу про неможливість досягнення примирення тільки на рівні двох безпосередніх сторін конфлікту. Тривале і довгострокове розв'язання конфлікту повинно розглядатися як похідна і фрагмент більш масштабного порозуміння на рівні серцевинних держав чи іншого представництва західної та ісламської цивілізацій, необхідним компонентом якого мала б стати проблема міжнародної безпеки на Близькому Сході. Досягнення такого порозуміння у сучасній системі міжнародних відносин малоймовірне.

Значно ускладнює ситуацію проблема Святих місць кількох релігій, особливо іудаїзму та ісламу. Суперництво за володіння Святими місцями, які знаходяться в одному і тому ж місці, нівелює можливості раціонального підходу до вирішення конфлікту. Необхідне також обмеження і вилучення впливів релігійних екстремістів на міжнародні відносини.

Належність до різних цивілізацій значно ускладнює процес розв'язання конфлікту. Досвід інших міжнародних конфліктів міжцивілізаційного характеру підтверджує складність або неможливість застосування стратегії кооперації для розв'язання конфлікту.

Тобто причиною невдач мирних ініціатив щодо врегулювання палестино-єврейського конфлікту є цілий комплекс причин і їх вирішення вимагає всеохоплюючих заходів та рішень по всій низці проблем.

Загалом навіть негативний досвід палестино-єврейського врегулювання дає підстави для певних висновків, які повинні враховуватися на наступних етапах мирного процесу.

- Насамперед важливим завданням є формування бази взаємоприйнятних принципів мирного процесу, які повинні ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, нормах Статуту ООН, резолюцій РБ і ГА ООН та визнаватися учасниками як зобов'язуючі.

- Забезпечення послідовності мирного процесу, яке повинно передбачати дотримання і виконання досягнутих раніше домовленостей та становити основу наступних переговорів.

- Успіх мирного процесу вимагає розширення близькосхідного квартету за рахунок включення до нього Ірану, найбільшого використання мирного потенціалу світового співтовариства та посередницьких можливостей ряду геостратегічних гравців (ЄС, Китаю, Індії і т.п.)

- Важливим елементом зниження конфліктності відносин є забезпечення демократичності процедур політичного процесу, широкій політичній участі громадян у вирішенні суспільних справ, прозорості системи влади в

обох суспільствах та поважання вибору кожного суспільства;

- Проведення глибоких економічних реформ на арабських територіях з метою формування повноцінної соціальної структури палестинського суспільства, ліквідація безробіття і бідності як соціальної бази суспільного незадоволення та екстремістських рухів;

- Проведення курсу внутрішньої політики, спрямованої на суспільне примирення, подолання негативних стереотипів, виховання толерантності, заохочення і підтримку міжнародної співпраці;

- Формування мирних лобі, які повинні переконати свої суспільства у необхідності досягнення миру та в його перевагах, виховання

для миру через систему освіти і засоби масової інформації;

- Обмеження деструктивного впливу екстремістських рухів та фундаменталістських релігійних діячів;

Палестино-єврейський міжнародний конфлікт належить до антагоністичного типу конфліктів, які надзвичайно важко вирішити, і напевно не вдасться розв'язати у найближчі десятиліття. Завданням політиків і суспільних діячів обох суспільств та міжнародних посередників є проведення політики, спрямованої на недопущення ескалації конфлікту та його редукцію. Близькосхідна стабільність є необхідним і важливим компонентом міжнародної безпеки глобального масштабу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Батенко Г.В. Арабо-єврейські протиріччя у Палестині на початку 20-х р. XX ст / Г.В. Батенко // *Культура народів Причорномор'я*. - 2004. - № 56, т.1. - С. 14-21.
2. Батенко Г.В. Політичний сіонізм у пошуках «Землі обігваної» / Г.В. Батенко // *Культура народів Причорномор'я*. - 2004. - № 52, т.1. - С. 7-11.
3. Бакланов А. Ближневосточный узел противоречий / А.Бакланов // *Международная жизнь*. - 2004. - № 4-5. - С. 153-157
4. Витвицкая В.В. Англо-сионистские отношения накануне и в годы первой мировой войны / В.В. Витвицкая // *Культура народів Причорномор'я*. - 2001. - № 24. - С. 86-89.
5. Ефимов В. Перспективы мирного процесса на Ближнем Востоке и роль России / В.Ефимов // *Мировая экономика и международные отношения*. - 1994. - № 3. - С.122.
6. Эпштейн А. Есть ли будущее у мирного урегулирования? Палестино-израильский конфликт и ближневосточная дипломатия / А. Эпштейн // - С. 3-15. Арабо-израильский конфликт: старые проблемы и новые планы / [авт. текста Александр Оскарович Филоник]. - М. : Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, 2003. - С. 3-15.
7. Эпштейн А. Израиль и проблема палестинских беженцев: история и политика / А.Эпштейн. - М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, 2005. - 214с.
8. Зайцева О. Проблема Иерусалима в палестино-израильском конфликте и в международных отношениях / Ольга Зайцева // *Палестино-израильский конфликт в зеркале общественного мнения и международной дипломатии (после саммита в Кемп-Девиде и начала интифды «Аль-Акса»): сборник статей и документов под ред. А. Эпштейна*. М., «Институт изучения Израиля и Ближнего Востока», 2004. - С. 68-146.
9. Киселев В. Перспективы урегулирования палестино-израильского конфликта / В.Киселев // *Азия и Африка сегодня*. - 2005. - № 3 (572). - С.19-23.
10. Коннер В.В. Белые книги 1922 и 1930 годов по Палестине и их влияние на арабо-еврейские отношения / В.В. Коннер // *Культура народів Причорномор'я*. - 2002. - № 30. - С. 80-84.
11. Коннер В.В. Деятельность Арабского палестинского конгресса в 20-е годы XX века / В.В. Коннер // *Культура народів Причорномор'я*. - 2001. - № 25. - С. 64-68.
12. Коннер В.В. США и проблемы Палестины после окончания Первой мировой войны (1918–1925г.) / В.В. Коннер // *Культура народів Причорномор'я*. - 2001. - № 26. - С. 100-104
13. Кузнецов Д. В. Арабо-израильский конфликт: История и современность. Очерк событий. Документы и материалы: учебное пособие / Д.В.Кузнецов. - Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2006. - 289 с.
14. Морозов В.М. Палестино-израильские мирные переговоры (1995-2001 гг.) / В.М. Морозов // *Востоковедный сборник*. - Вып. 3. - М.: ИИИиБВ. - 2002. - С. 76-88.
15. Палестино-израильский конфликт: Две точки зрения / Ден Кон-Шербок, Дауд аль-Алами; [пер. с англ. В. Новикова]. - М. : ФАИР_ПРЕСС, 2002. - 320 с.
16. Пырлин Е. Д. Где же выход из лабиринта? (О ходе палестино-израильских переговоров об «окончательном» урегулировании) / Е. Д. Пырлин // *Ближний Восток и современность: сборник статей*. - Вып. 11 / отв. ред. В. А. Исаев, О. О. Филоник. - М. : ИИИиБВ, 2001. - С. 269-273.
17. Пырлин Е.Д. 100 лет противоборства: Генезис, эволюция, современ. состояние и перспективы решения палестин. пробл. / Е. Д. Пырлин— М. : РОССПЭН, 2001. - 479с.
18. Пырлин Е. Д. Трудный и долгий путь к миру: Взгляд из Москвы на проблему ближневосточного урегулирования / Е. Д Пырлин. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2002. - 512с.
19. Сатановский Е.Я. Израиль в современной мировой политике: вероятные стратегические противники и стратегические партнеры / Е.Я. Сатановский. - М., 2001. - 163 с.
20. Шаповалов М.С. Англо-американское соперничество в Палестине в 1918-1922 гг. / М.С. Шаповалов // *Вестник Томского государственного университета: общенаучный периодический журнал*. - 2006. - № 70 (II), май. - С. 80-86.

21. Шаповалов М.С. Арабский аспект ближневосточной политики Великобритании 1914-1916 гг. / М.С. Шаповалов // Вестник Поморского университета. – 2006. – № 6. – С. 53-57.
22. Шаповалов М.С. Британская политика в Палестине в 1914-1922 гг. / М.С. Шаповалов // На перекрестке веков – международные отношения на Ближнем Востоке. - Томск, 2007. – С. 8-12
23. Шаповалов М.С. На пути формирования новой британской политики в Палестине / М.С. Шаповалов // Мир в новое время. – СПб., 2006. – С. 91-96.
24. Шаповалов М.С. Решение судьбы Палестины в период становления Версальской системы международных отношений/ Михаил Сергеевич Шаповалов / М.С. Шаповалов // Вестник Тюменского государственного университета. – 2007. - № 1. – С. 176-183.
25. Шаповалов М.С. Современные тенденции в урегулировании ближневосточной проблемы [Электронный ресурс] / М.С. Шаповалов // Ломоносов научный молодежный портал/ Режим доступа: http://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2009/03_4.pdf (28.07.2009)
26. Щевелев С.С. США и Палестина во время Второй мировой войны и накануне создания государства Израиль/ С.С. Щевелев // Культура народов Причерноморья. - 2001. - № 22. - С. 141-148.
27. Щевелев С.С. Палестино-израильский диалог в 1991-1993 годах (Мадрид-Осло-Вашингтон)// С.С. Щевелев // Ученые записки: История. -2002. -Т. 15 (54), № 1. - С. 71-80.
28. Щевелев С.С. Проблема Палестины в ООН накануне провозглашения государства Израиль (1947-1948 гг.) / Щевелев С.С. // Культура народов Причерноморья. - 1999. - № 10. - С. 100-104.
29. Щевелев С.С. Восстание 1929 года в Палестине и его последствия для англо-арабских отношений/ С.С. Щевелев // Культура народов Причерноморья. - 1999. - № 6. - С. 256-265.
30. Щевелев С.С. Палестина в международных отношениях после окончания I мировой войны/ С.С. Щевелев // Культура народов Причерноморья. - 1998. - № 4. - С. 160-166.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2013

REFERENCES:

1. *Batenko H.V.* Arabo-yevreiski protyrichia v Palestyni na pochatku 1920-kh rokiv (Arab-Israeli contradictions in Palestine at the start of the 1920s). *Kultura narodov Prychernomoria*. 2004. no 56, v.1. pp. 14-21.
2. *Batenko H.V.* Politychniy sionizm u poshukah «Zemli obitovanoi» (Political Zionizm in search of «the Promised Land»). *Kultura narodov Prychernomoria*. 2004. no 52, v.1. pp. 7-11.
3. *Baklanov A.* Blizhne-Vostochniy uzel protivorechii (Middle-East knot of contradictions). *Mezhdunarodnaia zhyzn'*. 2004. no 4-5. pp. 153-157
4. *Vitvitskaia V.V.* Anglo-sionistkie otnosheniia nakanunie i v gody pervoi mirovoy voyny (Anglo-Zionist relationship on the eve of and in the years of the First World War). *Kultura narodov Prychernomoria*. 2001. no 24. pp. 86-89.
5. *Yefimov V.* Perspektivy mirnogo protsesa na Blizhnem Vostoke i rol' Rossii (Perspectives of a peace-making process in the Middle East and role of Russia). *Mirovaia ekonomika I mezhdunarodnyie otnosheniia*. 1994. no 3. pp.122.
6. *Epshtein A.* Est' li buduscheie u mirnogo uregulirovaniia? Palestino-Izraelskiy konflikt I blizhnvestochnaia diplomatiia (Is there any future in the peaceful settlement? Palestinian-Israeli conflict and Middle East diplomacy). pp. 3-15. Arabo-Izraelskiy konflikt : staryie problem I novyie planu/ [avtor tekstu: Aleksandr Oskarovich Filonik]. M. : *Institut izucheniia Izraelia I Blizhnego Vostoka*, 2003. pp. 3-15.
7. *Epshtein A.* Izrael' i problema palestinskikh bezhentsov: istoriia i politika (Israel and the issue of Palestinian refugees: history and policy. M.: *Institut izucheniia Izraelia I Blizhnego Vostoka*, 2005. p.214.
8. *Zaitseva O.* Problema Ierusalima v palestino-izraelskom konflikte I v mezhdunarodnykh otnosheniakh (Issue of Jerusalem in the Palestinian-Israeli conflict and in international relations). *Palestino-Izraelskiy konflikt v zerkale obschetsvenogo mneniia I mezhdunarodnoy diplomatii (posle sammita v Kemp-Devide i nachala intifdy «Al-Aksa»): sbornik stattei I dokumentov pod red. A. Epshteina*. M., «*Institut izucheniia Izraelia I Blizhnego Vostoka*», 2004. pp. 68-146.
9. *Kiselev V.* Perspektivy uregulirovaniia palestino-izraelskogo konflikta (Perspectives of settlement of the Palestinian-Israeli conflict). *Aziia I Afrika segodnia*. 2005. no 3 (572). pp.19-23.
10. *Konner V.V.* Belye knigi 1922 i 1930 godov po Palestine i ikh vliianiie na arabo-evreiskie otnosheniia (White books of 1922 and 1930 and their influence on the Arab-Israeli relationships). *Kultura narodov Prychernomoria*. 2002. no 30. pp. 80-84.
11. *Konner V.V.* Deiatelnost' arabskogo palestinskogo kongressa v 20-kh godu XX veka (Function of the Arab-Palestinian congress in the 1920s). *Kultura narodov Prychernomoria*. 2001. no 25. pp. 64-68.
12. *Konner V.V.* SSHA i problema Palestiny posle okonchaniia pervoy mirovoy voyny (1918-1925g.) (the USA and the issue of Palestine after the end of the First World War (1918-1925 years)). *Kultura narodov Prychernomoria*. 2001. no 26. pp. 100-104
13. *Kuznetsov D.V.* Arabo-Izraelskiy konflikt: istoriia i sovremennost'. Ocherk sobytii. Dokumenty i materialy: uchebnoie posobiie (Arab-Israeli conflict: the history and the present: sketch of events. Documents and materials: tutorial). *Blagoveschensk: izdatelstvo BGPU*, 2006. p.289.
14. *Morozov V.M.* Palestino-izraelskiie mirnyie peregovoru(1995-2001 gg.) (Palestinian-Israeli peaceful negotiations) (1995-2001 years)). *Voskokovednyi sbornik*. Vypusk. 3. M.: *IIIiBV*. 2002. pp. 76-88.
15. Palestino-Izraelskiy konflikt: dve tochki zreniia (Palestinian-Israeli conflict: two points of views)/ Den Kon Sherbok, Daud el-Alami; [per. s angl. V. Novikova]. M. : *FAIR_PRESS*, 2002. p.320.
16. *Pyrlin E.D.* Gde zhe vykhod iz labirinta? (O khode palestino-izraelskikh peregovorov ob «okonchatelnom»

uregulirovanii) (Where is a way out of the labyrinth (About the course of the Palestinian-Israeli negotiations on the «final» settlement). *Blizhniy Vostok i sovremennost': sbornik stattey*. Vypusk. 11. M. : IIIiBV, 2001. pp.269-273.

17. *Pyrlin E.D.* 100 let protivoborstva: Genezis, evolutsyia, sovremennoie sostoianiiie I perspektivy resheniia palestinskikh problem (100 years of confrontation: Genesis, evolution, present state and perspectives of resolution of Palestinian problems). M. : ROSSPEN, 2001. p.479.

18. *Pyrlin E.D.* Trudniy i dolgiy put' k miru: Vzgliad iz Moskvy na problemu blizhnevostochnogo uregulirovaniia (Moscow's opinion on the problem of the Middle East settlement). M. : Rossiiskaia politicheskaia entsyklopediia (ROSSPEN), 2002. p.512.

19. *Satanovskiy E.Ya.* Izrael v sovremennoy mirovoy politike: veroiatnyie strategichiskiie protivniki i strategichiskiie partnery (Israel in the present world policy: possible strategic adversary and strategic partners). M., 2001. p.163.

20. *Shapovalov M.S.* Anglo-amerikanskoie sopernichestvo v Palestine v 1918-1922 gg. (Anglo-American contest in Palestine in the years 1918-1922). *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta: obschenauchniy periodicheskiy zhurnal*. 2006. no 70 (II), mai. pp. 80-86.

21. *Shapovalov M.S.* Arabskiy aspekt blizhnevostochnoy politiki Velikobritanii 1914-1916 gg. (Arab aspect of the Middle East policy of the Great Britain 1914-1916). *Vestnik Pomorskogo universiteta*. 2006. no 6. pp. 53-57.

22. *Shapovalov M.S.* Britanskaia politika v Palestine v 1914-1922 godakh (British policy in Palestine in the years 1914-1922). *Na perspective vekov – mezhdunarodnyie otnosheniia na Blizhnem Vostoke*. Tomsk, 2007. pp. 8-12

23. *Shapovalov M.S.* Na puti formirovaniia novoy britanskoy politiki v Palestine (On the way of new British policy formation). *Mir v novoie vremia*. SPb., 2006. pp. 91-96.

24. *Shapovalov M.S.* Resheniie sud'by Palestiny v period stanovleniia versalskoy sistemy mezhdunarodnykh otnosheniy (Determination of Palestinian fortune during the period of formation of Versailles system of international relations). *Vestnik Tumenskogo gosudarstvennogo universiteta*. 2007. no 1. pp. 176-183.

25. *Shapovalov M.S.* Sovremennyye tendentsii v uregulirovanii blizhnevostochnoy problem (Modern tendencies in the resolution of the Middle East problem). *Lomonosov nauchniy molodezhniy portal*. Regime to access: http://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2009/03_4.pdf (28.07.2009)

26. *Schevelev S.S.* SSHA i Palestina vo vremia Vtoroy Mirovoy Voyny I nakanune sozdaniia gosudarstva Izrael (the USA and Palestine during the World War Two and on the eve of the creation of the state Israel). *Kultura narodov Prychernomia*. 2001. no 22. pp. 141-148.

27. *Schevelev S.S.* Palestino-Izraelskiy dialog v 1991-1993 godakh (Palestinian-Israeli dialogue in the years 1991-1993 (Madrid-Oslo-Washington)). *Uchenyye zapiski: Istorii*. 2002. V. 15 (54), no 1. pp. 71-80.

28. *Schevelev S.S.* Problema Palestiny v OON nakanune provozglasheniia gosudarstva Izrael (1947-1948) (Palestinian issue in the UN on the eve of the proclamation of the state Israel (1947-1948)). *Kultura narodov Prichernomia*. 1999. no10. pp. 100-104.

29. *Schevelev S.S.* Vosstaniie 1929 goda v Palestine i ego posledstviia dlia anglo-arabskikh otnosheniy (Revolt of 1929 and its consequences on the Anglo-Arab relations). *Kultura narodov Prichernomia*. 1999. no 6. pp.256-265.

30. *Schevelev S.S.* Palestina v mezhdunarodnykh otnosheniakh posle okonchaniia I murovoy voyny (Palestine in international relations after the end of the First World War). *Kultura narodov Prichernomia*. 1998. no 4. pp. 160-166.

Шібель Вікторія Михайлівна – заступник начальника
Івано-Франківське обласне бюро технічної інвентаризації
Адреса: 76000, м. Івано-Франківськ, вул. С.Бандери, 77
E-mail: Shibel@ukr.net

Shibel Viktoriia Mykhailivna – deputy head
Ivano-Frankivsk regional bureau of technical inventory
Address: 77, Bandery Str., Ivano-Frankivsk, 76000
E-mail: Shibel@ukr.net